

„...valaki megrajzolta útjaimat”

HERNÁDI MÁRIA

Hagiográfia képekben. Lackfi János: Öt seb

1974-ben született. Irodalomtörténész, teológus, drámapedagógus. APPKE BTK Vitéz János Tanárképző Központ Óvó- és Tanítóképző Tanszékének adjunktusa. Legutóbbi írását 2013. 10. számunkban közöltük.

Lackfi János *Öt seb* című verseskötete a szerepvers hagyományát megújítva öt közismert ókori és középkori szent hangján szólal meg. A 2000-ben megjelent könyv nemcsak rendhagyó kísérlet, hanem egyedülálló teljesítmény is mind a Lackfi-életművön, mind pedig a kortárs lírán belül: mivel a témában rejlő veszélyeket¹ nemcsak hogy messze elkerüli, de különleges és eredeti műfajszintézisével a kortárs tárgyias líra mintadarabját alkotja meg — ahol a szenteknek tapinthatóan „arca lesz”.

A cím szimbolikája

¹„El akarom kerülni a fontoskodó sznobéria és az emelkedett giccs kétfelől ásisító szakadékait.

Valahogy összeöltögeti az ember az új és a régi között támadt hasadást, úgy lép tovább, hogy nem veti le unott koloncként, de nem is lobogtatja véres zászlóként írástudói felelősségét.” Lackfi János szavai, lásd: *Műszaki leírás a kimondhatatlanhoz*.

Beszélgetés Lackfi Jánossal. Papp Endre interjúja, Hítel 2000/1. 54.

²Vasadi Péter: „*Most egyszerre látok...*” Lackfi János verseiről (*Öt seb*). Életünk, 2000/7–8. 716.

³Szabó T. Anna: *Magasan (Öt seb)*. Holmi, 2001/1. 119.

A címben szereplő seb motívum elsődleges tartalma nem a szenvedés, hanem a kapcsolat. A seb az a hely, ahol valami megnyílik: ahol az istenit és emberit elválasztó határ átjárhatóvá válik. A seben keresztül zajlik a Teremtő és a teremtmény kommunikációja: a seb az a nyílás, amelyen a kegyelem beárad. A cím a misztikus irodalom hagyományához is kapcsolódik, amelyben az Isten általi szerelmes megsebződés érintettséget, találkozást, szereteteli egyesülést jelez: „öt seb-ember, sebből élő, növekvő s szétsugárzó, Istensebezte, istenszerelemben boldogan vergődő, megőrült, örökéletű ember legendáiról olvasunk ebben a kötetben”.² Ha a címet az újszövetségi hagyomány felől nézzük, Krisztus öt sebé is jelenti, tágabb értelemben pedig magára a krisztusi testre utal. Krisztus teste a keresztény tanítás szerint maga az egyház, a „misztikus test”, a „szentek közössége”, vagyis az élő és a meghalt hívek időn átívelő egysége. A szentek „szentségének” lényege nem az általuk nyújtott etikai minta, ahogy ezt a felületes közbeszéd feltételezi: az csak a szentségük egyik „tünete”, természetes velejárója. A „szentség” lényege az Isten emberekre irányuló szeretetébe, boldogító és üdvözítő akaratába való belesimulás, azzal való azonosulás. Az Istennel megélt egység és a felebarát boldogságára irányuló élet teszi tehát a szenteket szentté: a „misztikus test” tagjaivá — s ebben az értelemben „szentek” a kötet megidézett beszélői is. Ahogy Szabó T. Anna fogalmaz: nem a személyiségük, hanem a szemléletük az autentikus.³ Szöveg-portrójuk, „szöveg-testük” az egyházat mint jegeyest, mint Krisztussal egyesülő misztikus testet rajzolja ki.

Tárgyiasság, test, természet

A test misztikájához a kötetben éppen annak konkrétságán át vezet az út: igen hangsúlyosak a testi észleletek, maga a testi létezés. A megidézett szentek nem a fejükben élnek, nem elvont eszmék között, hanem a testükben, a testükkel észelve a valóságot, s ezáltal mindig a jelen pillanatban maradva. A testet még az askéta szentek sem próbálják kiiktatni: a test az ő számukra is az én és a világ közti határzóna, egy olyan „között”, amely nemcsak fontos üzenetek csatornája, de a figyelem kitüntetett tere, eszköze is. A ciklusok lírai éneji első-sorban nem gondolkodnak vagy érzelmeiket élnek át ezekben a versekben, hanem egyszerűen csak néznek. Az ő tekintetük a versek rögzített nézőpontja, s minden ciklus egy-egy tekintet története, illetve a tekintethez tartozó észleletek listája. A versek magja a testi, érzékszervi észlelés, s ehhez másodlagosan kapcsolódik (ha egyáltalán kapcsolódik) a gondolati reflexió. Ez a reflexió, ha van, mindig egyszerű és tömör, a messzemenő következtetésektől és a rendszeralkotástól tartózkodó: „Ruhám alatt a bronzkereszt | zölden bőrömrre oxidált | hideg éjszaka | mellemre fagyott | forró nappal | mellemre égett | nem alkuvása”⁴; „Kavargó foszlányokból | összeáll egybemosódik a táj | merített papírja. || E megíratlan könyvet | a hóesésnél | óvatosabban ki lapozná?”⁵

A beszélők tehát próbálnak minél kevésbé értelmezni, és minél inkább megmaradni a pusztá észlelésnél. A testi észlelés a jelenlétben való megmaradás eszköze, a vágyott Isten pedig éppen ebben az egyszerű jelenlétben tapasztalható a számukra. Ez az, ami az öt eltérő karakterű szentet a kötetben összekapcsolja: a szemlélődő ima és a szemlélődő életforma, ami éberséget jelent, a figyelem hűségét, állandó nyitottságot a valóságra, a mindenkori jelenvalóra. A megszólaló szentek tekintete szeretetteli, megengedő, éber és ítéletmentes tekintet, amely a valóságot úgy fogadja el, ahogy van. Itt érhető tetten a szemlélődő tekintet és a tárgyiasság közös nevezője: az az irányultság, amely a dolgokat lenni hagyja, a világot szóhoz jutni engedi. Jó példa erre a megszólaló szent misztikus karakterét is feltáró, reális és szürreális síkokat egymásba játszó vers a *Szent Ferenc legendája* ciklusból: „A folyó hunyorog | lépő láb híján hangtalan | magában csikorog a kavics | az erdő kezd visszabeszélni | a csend mint fejemen a haj | aztán szabadon engedem | a bogárként markomba zárt időt | s mindent betért szirmaival | egy szár és levél nélküli virág”⁶.

Ahogy a test az én és a világ, úgy a természet az én és az Isten közti határzóna. A versek beszélői olvassák a teremtést, betűzik a jeleiket, de a versekben többnyire nem a rendkívüli, a fenséges és a lenyűgöző tűnik fel a természetből, hanem az apró, a jelentéktelen, a félreeső, a szinte láthatatlan.⁷ Ezekből készülnek a versek kimetszett, miniatűr látványdarabkái: „Üvegesedő | ujjaim a koratavaszi | vízben | ruhát öblögetnek | Pereg | a buborékok soha | véget nem érő olvasója”⁸.

A szemlélődő tekintet nemcsak a szépben és a kellemesben, hanem minden létezőben kedvét leli: „a világnak nem a szépsége,

⁴Lackfi János: *Öt seb (Szent Pál legendája)*. Belvárosi Kiadó, Budapest, 2000, 18.

⁵I. m. (*Szent Ferenc legendája*), 68.

⁶I. m. (*Szent Ferenc legendája*), 73.

⁷„...a szentek portréja a banálisnak tetsző részletek szilánkjából rajzolódik ki, a megszülető kép mégis a szakráliszt idézi. Lackfi tehetségének egyik jellegzetes vonása, hogy az apró események krónikáját képes — mintegy észrevétlenül — hagiográfiává alakítani, vagy megfordítva: a szakrálisban is képes megpillantani s felmutatni a — profánnak mondott — aprót, elenyészőt, mintha-mulandót” — írja a kötetről Szávai Dorottya: *A seb és a gumimaszk (Lackfi János két utolsó kötetéről)*. Műhely, 2002/5. 74.

⁸Lackfi János: i. m. (*Szent Margit legendája*), 82.

⁹Szabó T. Anna: i. m. 120.

¹⁰Lackfi János:
i. m. (Szent Margit
legendája), 87.

¹¹l. m. (Szent Ágoston
legendája), 50.

¹²l. m. (Szent Ágoston
legendája), 54.

¹³Szabó T. Anna: i. m. 121.

¹⁴Uo.

¹⁵Uo.

hanem a létezése ragyog”.⁹ A pusztá létezés készíti a kötetben megszólaló szenteket éberségre és észlelő figyelemre, s tölti el olyan csodálattal, ami túlmutat örömmön és szenvedésen: „*Ha az eső már / nagy bocskorcsattogással / ugrándozik / az udvar kövén / kiszaladok / tág marokkal / a kövér szemű kibomló / fürtöket szüretelem*”.¹⁰

Így válik a gyönyörködés vallásos alapélménnyé, amely a létezés csodáját ünnepli, s ezzel a lét forrását, Istent dicséri — de csak közvetetten: a kötetben egyszer sem fordul elő az „Isten” szó. Ez a „látens” istendicséret különösen intenzív azokban a versekben, amelyek csak rögzítenek egy látványt, de semmilyen jelentést nem adnak neki: így a képek sorozata maga válik imádsággá. A szenteknek a teremtésre irányuló szeretetét, illetve a szövegek tárgyias irányultságát jelzi, hogy még a lelki folyamatok is anyagszerűen ábrázolódnak: „*Túl izzadáson / rázkódáson / mozdulatlan / folyadékban pácolódní / mely nem kering bennem / mint a nedvek / nem kezdi ki / bőrömet mint a víz / s nem üt ki rajta / mint az olaj / Tartóssága / belém ivódik / anyagomba lopja magát*”.¹¹

Az egy ciklushoz tartozó szövegek töredékes naplóbejegyzésekre is emlékeztetnek: igen hangsúlyos a mindig egyes szám első személyben történő megszólalások személyhez kötöttsége. A tárgyiasság tehát nem feltétlen jelenti az egyes szám első személyű nézőpont eltűnését. A személy, a beszélő arca ebben a szövegvilágban pontosan az Istennel és a világgal való intenzív kapcsolatban-lét miatt nem halványulhat el. Erre utal az ént elengedni próbáló Szent Ágoston felismerése: „*El kellene felejtennem / az önarckép hiúságát / a szem alatt orr tövében / lefutó két eret / arc-csont illeszkedéseit / homlok dudorait / és evés közben az / állkapcsom kattogását / Megpróbálok feladni / eltávolítani magam / de nem lehet olyan erővel / gondol reám ki alkotott*”.¹²

Megmarad tehát az én, de egyfajta háttéri jelenlétben, mivel a beszélők figyelme sosem önmagukra irányul. Erre utal, hogy a „naplótöredékek” nem a szentek emelkedett gondolatait, érzéseit, tanulságos tetteit rögzítik, mint egy hagyományos napló, hanem mindazt a Más-t és nem-én-t, amire odaadóan figyelnek: „a szenteknek nem a nézése a fontos: inkább az, amit néznek”.¹³ Ez a szemlélet és irányultság teremt meg a kötetben kirajzolódó „objektív misztikát”.¹⁴ Ahogy Szabó T. Anna fogalmaz: a tárgyias költészet a misztika laikus testvére, ahogy a szent laikus testvére a vita contemplativa világi művelője, a költő.¹⁵

Műfajok között

A kötet műfaji erőtere rendkívül komplex: az epikus műnemi sajátosságoktól indulva (napló, legenda, hagiográfia,) a lírai formákon át (szerepvers, haiku, pictura) a vizuális műfaji mintákig jutunk (portré, ikon, ikonosztáz).

A legenda, ugyanúgy, mint a hagiográfia (vagyis a szentekről írt életrajz) epikus vázzal rendelkezik, azaz kronologikusan haladó ese-

¹⁶Lackfi János „a befogadás kollektív vonatkozására is számít az öt szent történelmi megidézésével, vagyis a posztmodernnel szemben tételez egyfajta közös befogadói tapasztalatot, azaz tradíciót. S mindközben messzemenőig kiaknázza az újjáírás posztmodernnek mondott lehetőségeit, megfelelő formát találva tehetségének” — írja Szávai Dorotty: i. m. 73.

ménysort, történetet foglal magába. Mindkettő külső nézőpontból ábrázolja a szentet, és szükségszerűen az élete külső, azaz mások számára is látható eseményeit rögzíti. Bár a hagiográfia inkább történetírói, a legenda pedig inkább hitéleti műfaj, mindkettő azokat a jellemvonásokat és eseményeket emeli ki a szent életéből, amelyek miatt szentként tiszteljük: jellegzetesen a csodáit, áldozatos ember-szeretetének tetteit. Lackfi János kötete az életrajzi eseményeket tudottnak veszi,¹⁶ egy-egy utalást leszámítva nem foglalkozik velük. Az életrajz inkább a versciklusok háttéréül, műveltségbeli horizontjául szolgál, amely szükséges a versszövegek megértéséhez, de nem erre irányul a figyelem. A kötet a hagiográfia és legenda külső nézőpontját belsőre cseréli, történetek helyett belső állapotrajzokat ad: a líra műnemi erőterébe lépteti át a hagyomány által megőrzött életrajzokat. Azzal viszont, hogy a „legenda” műfaji megjelölést a cikluscímekben mégis megtartja, egyrészt utal a szent-ábrázolások felvállalt szubjektivitására (tehát arra, hogy számára nem az események történelmi hitele, hanem maga a felidézett arc a lényeges), másrészt pedig magában foglalja a hagyomány továbbírásának gesztusát. A „legenda” kifejezés szó szerinti jelentése: „olvasandó”. Ez itt azt jelenti, hogy a régi szentek életének modern átírásával a kötet újraértelmezi a hagyományt, új legendákat alkot, vállalva, hogy ezzel továbbra is „olvasandó” példát ad, mintát arra, hogy hogyan „olvassuk” ma a szenteket. Így válnak az *Öt seb* szemlélődő, „tárgyas” szentjei, boldog „lelki szegényei” az odaadó és teremtő fgyelem példáivá a 21. század küszöbén.

Míg a legenda és a hagiográfia múltbeli eseménysort beszél el, a kötet versbeszédének ideje hangsúlyosan a jelen. A ciklusok ezekből a jelen-metszetekből mégis történeteket írnak, nem a szó hagyományos értelmében, hanem olyan módon, hogy egy-egy ciklus első és utolsó verse között tapinthatóvá válik a belső út, a belső fejlődés íve. A záróversekben mindenütt megjelenik az a lelki értelemben „megemelt” nézőpont, amelyből a szent már a teljes életére lát rá és tekint vissza: „*Ha valaki megrajzolná / útjaimat / kapaszkodó alápergő / lépcsőfokok / szobasarkokhoz utcasarkokhoz / igazított derékszögek / földrevert kötelekként / hurkolódó nyompár / földet ér minden zuhanás / elhasal végül minden emelkedő / valaki megrajzolta útjaimat*”.¹⁷

A ciklusok többsége a leginkább „közismert” életállapotukban, s ennek megfelelő jellegzetes életterükben és életidejükben ábrázolja a szenteket: Remete Szent Antalt a sivatagban, Szent Ágostont vároosi környezetben, Szent Ferencet a természetben, Szent Margitot a Nyulak-szigeti kolostorban — s mindannyiukat már a megtérésük utáni életszakaszukban. Az egyetlen kivétel ez alól a *Szent Pál apostol legendája* című ciklus, amelynek első fele a megtérés előtti, a második fele pedig a megtérés utáni életállapotról szól. Magát a megtérés eseményét a versciklusban a hiánya rajzolja ki: a hatodik vers még a damaszkuszi út előtti lópatkolásról, a hetedik pedig már az út utáni vakság állapotáról szól. Magáról a megtérésről nincs vers,

¹⁷Lackfi János: i. m. (*Szent Pál apostol legendája*), 21.

csak azok, amelyek utólagosan reflektálnak a történetekre, mint például a belső fordulatot képileg megjelenítő kilencedik: „Egy ágon körbefordul / egy levélen elbillen / a mindenség / Azt az ágot keresd meg / azt a levelet keresd / a szélborzolta fán”.¹⁸

¹⁸l. m. (Szent Pál apostol legendája), 15.

A versszövegek rím és központosítás nélküli szabadversek, melyek csak ritkán tagolódnak versszakokra. A többnyire egyetlen egy (3–20 soros) versmondat rövid sorokba tördelődik, gyakran egy szó alkot egy sort, külön-külön kiemelve a versbeli hangsúlyokat. A sűrű tördelés megállásra, lassú olvasásra készletli a halmozásokkal és bonyolult soráthajlásokkal építkező versek olvasóját. Jellegzetes technika a mondat értelmét megvilágító kulcsszó hátrahagyása a vers legvégére: „Keringek a réten / naponta kibomló / szétfoszló csillagrendszer / bolyhos fényű bolygók / habos tejútjai / a pitypangmezők felett”.¹⁹

¹⁹l. m. (Szent Ferenc legendája), 63.

A szövegek kompozíciója a csattanóra, meglepetésre épül, ez hozza létre a japán haiku logikájára emlékeztető, jellegzetesen kétosztatú szerkezetet. Minden versben van egy logikai metszet, erre formailag utal a két versrész nagybetűs kezdősora. A metszet ezt a verskompozíció alapjául szolgáló átfordulást jeleníti meg: vagy a tárgyas képre jön a gondolati reflexió, vagy ellentét feszül a két rész közt, vagy egy hasonlat két pólusa bomlik ki a versrészekből. Találunk azonban példát elliptikus versszerkezetekre is, ahol éppen az alkotja meg a csattanót, hogy hiányzik a hasonlat fogalmi pólusa, vagyis a jelölt: „Miként a sátormennyezet / kihasodva felfogja az esőt / majd átizzad a vászon átereszti / terebélyesedő gyöngyeit / s amint végül egy vékony fonál / görgő gömbökből összeáll / s végül józanul / takaródra hull”;²⁰ „Miként a vaj a tűzön / állagát elveszíti / de mindenestül áthatja az ételt / eltölti telérből / kiolvadt erejével”.²¹

²⁰l. m. (Remete Szent Antal legendája), 33.

²¹l. m. (Remete Szent Antal legendája), 35.

Mint minden kisműfajnál, igen hangsúlyos a verskezdés és a zárlat, gyakran erőteljes keret fogja közre a szövegeket. Mindemellett fontos marad a rövid közlések töredékessége is, amely kifejezi a szavakba foglalás nehézségét, azt, hogy a versek mindvégig a (belső) beszéd és a csend határán szólalnak meg.

Ikon és ikonosztáz

A versek azt mutatják meg, amit a ciklusban beszélő szent észlel és lát, az olvasó tekintete viszont — mintegy a szent tekintetén keresztül, visszafelé — a szent arcára nyílik rá. A ciklusok miniatűr portréi megsokszorozva mutatják ezt az arcot: így miközben egy-egy ciklus az adott szent szöveg-ikonját rajzolja meg, mind az öt ikon egyben ikonosztáz is. A cikluson belül, a vers-ikonosztáz részeként egy-egy olyan verset is találunk, ami konkrétan a szent kanonikus, képi ábrázolásokban is megjelenő ikonját szövegezi meg: ilyen ikonok a gyermek által szakállánál fogva vezetett Remete Szent Antalé, a vezeklő Szent Margité, a madaraknak prédikáló Szent Ferencé, az idővel és az Isten mérhetetlen titkával viaskodó filozófus Szent Ágostoné, és a missziós útjaival térképekre rajzolt

²²Lásd a *Remete Szent Antal* ciklus 8., a *Szent Margit legendája* ciklus 9., a *Szent Ferenc legendája* ciklus 7., a *Szent Ágoston legendája* 1., és 7., illetve a *Szent Pál apostol legendája* 15. darabját.

²³Lackfi János: i. m. (*Szent Margit legendája*), 94.

Szent Pálé.²² A teljes szent-ikon azonban a szent többféle arcából, a ciklus egészéből szövődik össze. Végül pedig sokatmondó, hogy a Margit-ciklus utolsó darabja, amely egyben a kötet utolsó darabja is, az arc megragadhatatlanságára, az ikon személyfeletti, önmagán túlmutató mivoltára hívja fel a figyelmet: „*Bosszantóim egyike tiltott / tárgyat tükröt tartott / élem ma / Mindig szerettem volna / ilyen vonások nélküli arcot / mintha elmosódva / az idő fölé hajolna*”.²³

Kötetkompozíció: a Krisztus-ikon

Magát a kötetet is ugyanaz a tudatos és kidolgozott kompozíció jellemzi, mint a ciklusokat, illetve az egyes verseket. Ez mutatkozik meg először is a ciklusok sorrendjében, amely egyszerre ad időbeli és térbeli mintázatot.

A szentek időrendben szólalnak meg egymás után: az első, a negyedik és az ötödik századból, majd ketten a tizenharmadik századból. A szentek között egy női alak van: Árpád-házi Szent Margit, ő a könyv egyetlen magyar szentje is, aki hangsúlyosan a kötet utolsó ciklusában kap helyet. A cikluselrendezés szimmetriát mutat: az első két szent, Pál és Antal a kereszténység kezdeteinek, elterjedésének időszakát idézi meg, az utolsó kettő, Ferenc és Margit, a két koldulórendi (ferences és domonkos) szerzetes pedig a kereszténység válságának és megújulásának századait. Középen kap helyet a filozófus és egyháztanító Szent Ágoston, aki teológusként elsőként tett kísérletet a keresztény hit rendszerbe foglalására az ötödik században.

A ciklusok térbeli mintázatának tekintetében azonban egy még eredendőbb értelmezéshez is eljuthatunk. Ha ugyanis az öt szent Krisztus öt sebének leképezése a kötetben, akkor az öt ciklusban a Megfeszített korpusza rajzolódik ki: az öt szent-ikonból egy Krisztus-ikon áll össze. Jézus sebei közül kettő a lábain, kettő pedig a kezein mutatja a belé vert szegkek helyét. Az ötödik seb Jézus oldalán nyílt a katona dárdája nyomán, aki azt ellenőrizte a szúrással, hogy a kivégzettek meghaltak-e. Ez a seb tehát később került Jézus testére, s a sebből kiömlő vér és víz jelezte a halál beálltát. Az öt szent közül a férfiasan erős, önmagával szemben kemény és szigorú Pál és Antal jelképezhetik a láb sebeit, s magát a lábat mint testrészt, amely az egész test súlyát hordozza, és szimbolizálja a lépést, a cselekvő erőt. Az elemek közül a föld, a testrészek közül pedig a láb ebben a két ciklusban kap a legnagyobb szerepet motivikusan — mindkét helyen megjelenik például a sivatag, a sivatag homokja, illetve a láb mint homokba süllyedő boka, jégen elgémberedő talp stb. A következő két szent, Ágoston és Ferenc jelképezhetik a kezeiken lévő sebeket. A két szent ábrázolásában a testrészek közül a kéz, az elemek közül pedig a levegő a meghatározó motivikusan: Ferencet a természetben megjelenő Istennel egyesülő misztikus lelkelete, Ágostont pedig ragyogó intellektusa emeli a magasba, a „le-

vegőbe”. Ez a versekben megjelenő magaslati nézőpont Isten felé irányulást jelent, ahogy a megfeszített, illetve feltámadott Krisztus ikonográfiájában is ezt jelképezik az áldásra és ölelésre kitárt, a testet a magasba emelő karok. „...belőlem ezer szemmel / néz felfelé a világra” (kiemelés: H. M.)²⁴ — olvashatjuk a *Szent Ferenc legendája* ciklus első darabjának zárlatában, a hetedik darab pedig ezekkel a szavakkal végződik: „Mint hógolyókat hajítom / végül az ég felé / az apró lelkeket” (kiemelés: H. M.)²⁵ Ferenc ciklusában a madárröptetés, illetve a rét felett keringés motívuma a misztikus látomás magaslatairól ad hírt. Ágostonnál ugyanezt a magaslati nézőpontot a rendszeralkotó filozófusi lelkület hozza létre: a ciklusban ezért igen gyakori a felülnézeti perspektíva, a távlatok és nagy összefüggések egymásra vetített látványa, s a képalkotást is meghatározó struktúraalkotás készítése. A ciklus második darabja egy ég és föld közötti tájat vizionál, amely folyamatosan az ég felé emelkedik, s az emberek útjait hordozza: „E táj emelkedik / és rajta felfelé / ösvényeink vezetnek.”²⁶ A között-lét Ágoston ciklusában emelkedő, önmagán túlmutató, önmagát felülmúló lét,²⁷ ezt szemlélteti például a ciklus tizenötödik darabja: „Homokóra karcsú / nyaka vagyunk a távlat / hozzánk szűkül hogy képesek / legyünk befogadni szemenként / átpergetni s ez mégis kevés / Feszít a máshol / máshogyan mást / ígérete vágya / az itt és most az így / többre jogosít / mint pusztán önmagára”.²⁸

Árpád-házi Szent Margit az elfogadás és az elengedés szentje, az utolsó kötetbeli megszólaló a történelmi idő és a ciklusok rendjében is. Ő feleltethető meg Krisztus utolsó sebének, az oldalsebnek, melyből vér és víz ömlik ki. Női mivoltában Margit van legközelebb a szívhez, s nála a lehangsúlyosabb a halál gondolata — a test eltűnése a ruhából mint a földi lét elhagyása a ciklus ismétlődő motívuma. Az elemek közül Margit megszólalásaiban a legmeghatározóbb a víz, amely a nőies éltető erőn túl a lágyságot, a teljes elengedést is szimbolizálja. A krisztusi sebből kiszakadó víz képét és a szent elfogadó-elengedő lelkialkatát egyszerre idézi meg a ciklus első darabja: „Mire a forró felmosó- / mosogató- vagy fürdővízzel / az udvar végébe érek / kékes szitakötő-szárnyak / villannak át a dézsa tükrén / A szigeti fagy / halk reccsenéssel / engedi útjára / a kiömlő vizet”.²⁹

Lackfi János *Öt seb* című kötete a szentek tekintetének felidézésével kapukat nyit a múltba, a teremtett világon át a szakrális tapasztalat dimenziója felé, és mint tárgyias lírai szövegmű, elsősorban nézni tanít. A látható észlelésen tanítja a láthatatlant, illetve azt, hogy ez a kettő nem szétválasztottságban, hanem egységben létezik — mind a költészetben, mind pedig a vallásos tapasztalatban. Így a verseskönyv poétikai és teológiai tanulságai tökéletesen egybeesnek.

²⁴l. m. (*Szent Ferenc legendája*), 59.

²⁵l. m. (*Szent Ferenc legendája*), 65.

²⁶l. m. (*Szent Ágoston legendája*), 42.

²⁷Szávai Dorottya szerint a szent „Lackfi láttatásában elsősorban az átváltozás magas fokú, ad abszurdum vitt képességét jelenti (...) Az önmagunkból, emberi mivoltunkból való kilépés képességének-lehetőségének kérdése izgatja a szerzőt mint költőt és mint hívó gondolkodót, mint alkotó-teremtőt és mint teremtményt...” Szávai Dorottya: i. m. 73.

²⁸Lackfi János: i. m. (*Szent Ágoston legendája*), 55.

²⁹l. m. (*Szent Margit legendája*), 77.